

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 21 czerwca 2023 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Tomasz Przesławski (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Aleksander Stępkowski

Agata Pawlak (ławnik Sądu Najwyższego)

w sprawie z powództwa P. S.A. w B.

przeciwko W. T.

o zapłatę

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych 21 czerwca 2023 r.

skargi nadzwyczajnej wniesionej przez Prokuratora Generalnego od nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym Sądu Rejonowego w Suwałkach z 31 maja 2019 r.,
sygn. I Nc 749/19:

- 1. uchyla zaskarżony nakaz zapłaty i przekazuje sprawę Sądowi Rejonowemu w Suwałkach do ponownego rozpoznania;**
- 2. znosi wzajemnie pomiędzy stronami koszty postępowania skargowego przed Sądem Najwyższym.**

UZASADNIENIE

Pozwana W.T. (dalej: „pozwana”) 20 września 2018 r. zawarła umowę pożyczki nr [...] (dalej: „umowa”) z P. S.A. z siedzibą w B. (dalej: „powód”).

Sąd Rejonowy w Suwałkach ustalił, że 20 września 2018 r. pozwana podpisała deklarację wekslową na zabezpieczenie zwrotu całego zadłużenia z tytułu pożyczki udzielonej przez powoda, na które składają się całkowita kwota do zapłaty 4644 zł oraz należne odsetki za opóźnienie, liczone zgodnie z art. 481 § 2¹ k.c. za każdy dzień opóźnienia w płatności każdej z rat. Tego samego dnia pozwana podpisała także weksel, sporządzony w B., na kwotę 4263 zł, na którym widnieją słowa „zapłacę za ten sola weksel dnia 02 maja 2019 r. na rzecz P. S.A. z siedzibą w B.”. Na wekslu zamieszczono także adnotację „NIE NA ZLECENIE” oraz dane osobowe pozwanej, w tym numer PESEL i jej własnoręczny podpis.

Pismem z 2 kwietnia 2019 r., powód wypowiedział pozwanej umowę pożyczki oraz wezwał ją do wykupu weksla w siedzibie powoda w terminie 30 dni. Pomimo wezwania do wykupu weksla pozwana nie dokonała także wykupu weksla i nie zadośćuczyniła roszczeniu powodowej spółki w całości ani w części.

Pozwem z 20 maja 2019 r., powód wniósł o wydanie nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym zasądzającego od pozwanej kwotę 4263 zł wraz z umownymi odsetkami w wysokości dwukrotności odsetek ustawowych za opóźnienie liczonymi od tej kwoty od dnia 3 maja 2019 r. do dnia zapłaty oraz zasądzenie kosztów postępowania.

Sąd Rejonowy w Suwałkach I Wydział Cywilny nakazem zapłaty wydanym w postępowaniu nakazowym z 31 maja 2019 r., sygn. I Nc 749/19 orzekł, że pozwana w ciągu dwóch tygodni od doręczenia nakazu ma zapłacić powodowi kwotę 4263 zł wraz z umownymi odsetkami w wysokości dwukrotności odsetek ustawowych za opóźnienie liczonymi od tej kwoty od dnia 3 maja 2019 r. do dnia zapłaty oraz kwotę 647 zł tytułem zwrotu kosztów procesu, w tym kwotę 917 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego albo wnieść w tym terminie zarzuty do Sądu.

Nakaz zapłaty wraz z odpisem pozwu oraz pouczeniem o prawie, sposobie i terminie wniesienia zarzutów został doręczony pozwanej na adres wskazany w pozwie i odebrany przez nią 6 czerwca 2019 r.

Od powyższego nakazu nie zostały wniesione zarzuty. W oparciu o powyższy tytuł wykonawczy, Komornik Sądowy przy Sądzie Rejonowym w Suwałkach M.G. wszczął postępowanie egzekucyjne o sygn. akt Km 939/19 przeciwko pozwanej.

Pismem datowanym na 1 lutego 2022 r. Prokurator Generalny wniósł skargę nadzwyczajną od prawomocnego nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym Sądu Rejonowego w S. z 31 maja 2019 r., sygn. I Nc 749/19.

Na podstawie art. 89 § 1 pkt 1, 2 i 3 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (tekst jedn. Dz.U. 2021, poz. 154, dalej także: „ustawa o SN”) zaskarżonemu rozstrzygnięciu zarzucono:

1. naruszenie zasad, wolności i praw człowieka i obywatela, określonych w art. 64 ust 1 i art. 76 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. 1997, nr 78, poz. 486 ze zm.) takich jak prawo do własności oraz ochrona konsumenta jako strony słabszej strukturalnie w stosunkach prywatnoprawnych z przedsiębiorcą przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi poprzez orzeczenie nakazem zapłaty w postępowaniu nakazowym z weksla wierzytelności wynikającej z umowy pożyczki zawartej przez pozwaną z powodem bez uwzględnienia okoliczności, że weksel, na którym oparto roszczenie służył zabezpieczeniu wierzytelności konsumenckiej, a więc bez uwzględnienia konsumenckiego charakteru rozpoznawanej sprawy i bez zbadania przez Sąd z urzędu potencjalnie nieuczciwego charakteru zapisów umowy, z której wynikało zobowiązanie w sytuacji, gdy zawarte w niej zapisy odnoszące się do rażąco wygórowanych i nieproporcjonalnych do wysokości udzielonej pożyczki kosztów pozaodsetkowych w postaci prowizji, stanowiącej *de facto* ukryte oprocentowanie pożyczki na poziomie zabronionym przez prawo i w istocie zmierzającej do obejścia zakazu lichwy, w sposób istotny naruszały równowagę kontaktową na niekorzyść pozwanej konsumentki co implikowało obowiązek zbadania przez Sąd jej postanowień w kontekście zgodności z art. 36a ustawy z dnia 12 maja 2011 r. o kredycie konsumenckim (Dz.U. 2019, poz. 1083, dalej: „ustawa o kredycie konsumenckim”) oraz art. 385¹ ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. 2019, poz. 1145 ze zm., dalej: „k.c.”) i winno skutkować, zgodnie z art. 486 § 1 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r., Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. 2018, poz. 1360 ze zm. W brzmieniu obowiązującym w dacie wydania nakazu zapłaty, dalej: „k.p.c.”) skierowaniem sprawy do rozpoznania w postępowaniu zwyczajnym, a zaniechanie

powyższego skutkowało bezpodstawnym wzbogaceniem się powodowej Spółki i naruszało prawo do własności pozwanej jako konsumenta, godziło w prawo do odpowiednio ukształtowanej procedury sądowej, zgodnie z wymogami określonymi przez art. 45 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej jako sprawiedliwości proceduralnej mającej zapewnić pozwanej rzetelność prawa do sądu oraz pozbawiło pozwaną skutecznej ochrony przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi wynikającymi z art. 7 ust. 1 Dyrektywy Rady nr 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. o nieuczciwych, warunkach w umowach konsumenckich (Dz.U. UE. L. z 1993 r., nr 95, poz. 29 ze zm., dalej: „dyrektywa 93/13”);

2. rażące naruszenie:
 1. prawa procesowego pod postacią art. 486 § 1 w zw. z art. 485 § 2 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. 2018, poz. 1360 ze zm. w brzmieniu obowiązującym w dacie wydania orzeczenia) w zw. z art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 poprzez ich błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie, skutkujące wydaniem nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym z weksla uwzględniającym w całości powództwo powoda przeciwko pozwanej o zapłatę, w sytuacji gdy z ustalonych w sprawie okoliczności wynikało jednoznacznie, iż weksel *in blanco* będący podstawą dochodzonego w sprawie roszczenia był pochodną zawartej przez pozwaną umowy o charakterze konsumenckim i ją zabezpieczał, zaś sama treść weksla nasuwała w związku z tym uzasadnione wątpliwości czy kwota wykupu weksla objęta żądaniem pozwu, nie była wynikiem zastosowania przez powoda zapisów sprzecznych z ustawą lub zasadami współżycia społecznego bądź klauzul abuzywnych, co implikowało obowiązek Sądu zbadania jej postanowień celem ustalenia czy dochodzone roszczenie jest zasadne i czy nie doszło do naruszenia przepisów chroniących pozwaną jako konsumentkę przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi, a w konsekwencji do stwierdzenia braku podstaw do wydania nakazu zapłaty i konieczności skierowania sprawy do postępowania zwykłego;
 2. prawa materialnego, tj. art. 353¹ k.c. w zw. z art. 58 § 1, 2 i § 3 k.c. przez niewłaściwe zastosowanie polegającego na wadliwym uznaniu,

że umowa pożyczki, w której pożyczkobiorca zobowiązał się do zapłaty pożyczki w kwocie 2000 zł, opłaty prowizyjnej w wysokości 1471 zł, opłaty przygotowawczej w wysokości 129 zł i opłaty wynagrodzenia za „T.P.” w wysokości 400 zł jest w całości ważna jako zgodna z zasadą swobody umów, podczas gdy jej treść i cel, z uwagi na regulacje dotyczące zastrzeżenia opłaty prowizyjnej oraz wynagrodzenia za „T.P.” mającej charakter „lichwiarski” sprzeczne są z celem i naturą umowy pożyczki oraz: zmierzały do obejścia prawa, to jest przepisów określonych w art. 359 § 2¹ k.c., a także są sprzeczne z zasadami współżycia społecznego, co powoduje, że w opisanym zakresie umowa ta jest nieważna w rozumieniu art. 58 § 1 i 2 k.c. w zw. z § 3 k.c. jako sprzeczna z ustawą;

3. prawa materialnego, tj. art. 221 k.c. w zw. z art. 36a ustawy o kredycie konsumenckim w zw. z art. 385¹ § 1 k.c. poprzez ich niewłaściwe niezastosowanie do pozwanej jako konsumenta, podczas gdy z okoliczności sprawy nie wynikało, aby dokonane przez nią czynności prawne w postaci zawarcia umowy pożyczki i wystawienia weksla *in blanco* były związane z jej działalnością gospodarczą lub zawodową, a w konsekwencji zaniechanie dokonania przez Sąd obligatoryjnej kontroli postanowień tej umowy w trybie art. 385¹ § 1 k.c., w sytuacji gdy w umowie pożyczki gotówkowej z dnia 20 września 2018 r. zawartej pomiędzy pozwaną a powodem zabezpieczonej wekslem *in blanco* stanowiącym podstawę dochodzonego roszczenia, w sytuacji gdy stosunek sumy kosztów pozaodsetkowych (2644 zł) do wysokości rzeczywiście udzielonych pozwanej środków (2000 zł), stanowił niedozwolone zastrzeżenie umowne prowadzące do istotnej i niczym nieuzasadnionej nierównowagi obowiązków stron na niekorzyść pozwanej jako konsumenta.

Na zasadzie art. 91 § 1 ustawy o SN skarżący wniósł o:

1. uchylenie nakazu zapłaty wydanego w postępowaniu nakazowym przez Sąd Rejonowy w Suwałkach, I Wydział Cywilny 31 maja 2019 r., sygn. I Nc 749/19 w sprawie z powództwa P. S.A. z siedzibą w B. przeciwko W.T. o zapłatę w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania ww. Sądowi oraz pozostawienie mu rozstrzygnięcia o kosztach postępowania ze skargi nadzwyczajnej;

2. wydanie przez Sąd Rejonowy w Suwałkach I Wydział Cywilny postanowienia o wstrzymaniu wykonania zaskarżonego nakazu zapłaty do czasu ukończenia postępowania ze skargi nadzwyczajnej, z uwagi na grożącą pozwanej niepowetowaną szkodę wynikającą z prowadzonego przez Komornika Sądowego przy Sądzie Rejonowym w Suwałkach M.G. postępowania egzekucyjnego o sygn. akt Km 939/19 skierowanego wobec dłużniczki.

Postanowieniem z 11 lutego 2022 r. Sąd Rejonowy w Suwałkach wstrzymał wykonanie zaskarżonego nakazu zapłaty z 31 maja 2019 r.

Pełnomocnik powoda pismem z 4 marca 2022 r. wniósł o oddalenie skargi nadzwyczajnej oraz zasądzenie na rzecz strony powodowej zwrotu kosztów postępowania według norm przepisanych.

Pełnomocnik pozwanej pismem z 7 marca 2022 r. oświadczył, że strona pozwana w całości popiera skargę nadzwyczajną Prokuratora Generalnego oraz podniesione w niej zarzuty oraz wnosi o uchylenie nakazu zapłaty wydanego w postępowaniu nakazowym przez Sąd Rejonowy w Suwałkach, I Wydział Cywilny 31 maja 2019 r., sygn. I Nc 749/19 w sprawie z powództwa P. S.A. z siedzibą w B. przeciwko W.T. o zapłatę w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania ww. Sądowi oraz pozostawienie mu rozstrzygnięcia o kosztach postępowania ze skargi nadzwyczajnej.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Wywiedziona w niniejszej sprawie skarga nadzwyczajna zasługiwała na uwzględnienie.

W pierwszej kolejności należy zauważyć, że z punktu widzenia charakteru prawnego, skarga nadzwyczajna jest środkiem zaskarżenia o charakterze nadzwyczajnym. Wynika to z przyjętej przez ustawodawcę konstrukcji prawnej tej instytucji (zob. wyroki Sądu Najwyższego z: 15 marca 2023 r., II NSNc 35/23; z 29 marca 2023 r., II NSNc 52/23; postanowienie Sądu Najwyższego z 19 kwietnia 2023 r., II NSNc 61/23).

Zgodnie z art. 89 § 1 ustawy o SN, jeżeli jest to konieczne dla zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego

zasady sprawiedliwości społecznej, od prawomocnego orzeczenia sądu powszechnego lub sądu wojkowego kończącego postępowanie w sprawie może być wniesiona skarga nadzwyczajna, o ile:

1. orzeczenie narusza zasady lub wolności i prawa człowieka i obywatela określone w Konstytucji lub
 2. orzeczenie w sposób rażący narusza prawo przez błędną jego wykładnię lub niewłaściwe zastosowanie, lub
 3. zachodzi oczywista sprzeczność istotnych ustaleń sądu z treścią zebranego w sprawie materiału dowodowego
- a orzeczenie nie może być uchylone lub zmienione w trybie innych nadzwyczajnych środków zaskarżenia.

Wykładnia art. 89 § 1 ustawy o SN nakazuje zatem przyjąć, że nie każde wadliwe orzeczenie powinno zostać wyeliminowane w tym trybie. Chodzi bowiem wyłącznie o usunięcie z obrotu prawnego tych judykatów, które nie dają się pogodzić z podstawowymi zasadami demokratycznego państwa prawnego (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 26 kwietnia 2023 r., II NSNc 68/23; postanowienie Sądu Najwyższego z 26 kwietnia 2023 r., II NSNc 69/23). W doktrynie i orzecznictwie konstytucyjnym podnosi się, że zasada demokratycznego państwa prawnego w znaczeniu opisowym jest zbiorem różnych wartości bezpośrednio lub pośrednio wyrażonych w Konstytucji RP, dotyczących prawa, ustroju państwa oraz relacji między państwem a jednostką (zob. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 25 listopada 1997 r., K 26/97). Jedną z fundamentalnych powinności, możliwą do wyprowadzenia z zasady demokratycznego państwa prawnego, jest obowiązek działania organów państwa na podstawie i w granicach prawa. W toku postępowania sądowego przejawia się to wyraźnie obowiązkiem przestrzegania przepisów procedury, właściwej dla danej sprawy, a także przepisów prawa materialnego na podstawie których organ władzy sądowniczej podejmuje określone decyzje (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z 26 kwietnia 2023 r., II NSNc 69/23).

Sąd Najwyższy w wyroku z 15 grudnia 2021 r., I NSNc 146/21, określił istotę kontroli prawomocnego rozstrzygnięcia zainicjowaną skargą nadzwyczajną. Wskazano, że wyeliminowane w trybie art. 89 § 1 ustawy o SN powinno dotyczyć rozstrzygnięć będących *prima facie* orzeczeniami w sposób elementarny

niesprawiedliwymi. W praktyce, oznacza to, że już pobieżna analiza przebiegu postępowania i jego skutków powinna wywoływać zasadne wątpliwości co do jej prawidłowości w świetle naczelných zasad, na których oparty jest system prawa w Polsce

Skuteczne wniesienie skargi nadzwyczajnej uzależnione jest od spełnienia przesłanek formalnych. Odnoszą się one do substratu zaskarżenia, terminu i podmiotów, które posiadają uprawnienie do wywiedzenia tego środka. Zgodnie z art. 89 § 1 ustawy o SN, skarga nadzwyczajna może być wniesiona od prawomocnego orzeczenia sądu powszechnego lub wojskowego kończącego postępowanie w sprawie, które nie może być uchylone lub zmienione w trybie innych nadzwyczajnych środków zaskarżenia. Artykuł 89 § 2 ustawy o SN stanowi, że uprawnionym do wywiedzenia tego środka zaskarżenia jest Prokurator Generalny, Rzecznik Praw Obywatelskich oraz, w zakresie swojej właściwości, Prezes Prokuratury Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej, Rzecznik Praw Dziecka, Rzecznik Praw Pacjenta, Przewodniczący Komisji Nadzoru Finansowego, Rzecznik Finansowy, Rzecznik Małych i Średnich Przedsiębiorców i Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów. W myśl zaś art. 89 § 3 ustawy o SN skargę nadzwyczajną wnosi się w terminie 5 lat od dnia uprawomocnienia się zaskarżonego orzeczenia, a jeżeli od orzeczenia została wniesiona kasacja albo skarga kasacyjna – w terminie roku od dnia ich rozpoznania. Niedopuszczalne jest uwzględnienie skargi nadzwyczajnej na niekorzyść oskarżonego wniesionej po upływie roku od dnia uprawomocnienia się orzeczenia, a jeżeli od orzeczenia została wniesiona kasacja albo skarga kasacyjna – po upływie 6 miesięcy od dnia jej rozpoznania. W tym zakresie należy mieć jednak także na względzie przepisy przejściowe zawarte w ustawie o SN, w świetle których w okresie 6 lat od dnia wejścia ustawy o Sądzie Najwyższym w życie, skarga nadzwyczajna może być wniesiona od prawomocnych orzeczeń kończących postępowanie w sprawach, które uprawomocniły się po dniu 17 października 1997 r. W takim jednak przypadku krąg podmiotów legitymowanych do jej wniesienia jest jeszcze bardziej zawężony i obejmuje wyłącznie Prokuratora Generalnego i Rzecznika Praw Obywatelskich (art. 115 § 1 i 1a ustawy o SN).

Formalnopravna analiza skargi nadzwyczajnej wniesionej w niniejszej sprawie wskazuje na dopuszczalność dalszego jej procedowania. Została ona

bowiem wywiedziona od prawomocnego rozstrzygnięcia sądu powszechnego, jakim jest nakaz zapłaty wydany w postępowaniu nakazowym przez Sąd Rejonowy w S. z 31 maja 2019 r., sygn. I Nc 749/19, który niewątpliwie także zakończył postępowanie w sprawie. Nie wniesiono od niego środków zaskarżenia, nie jest także możliwe skorzystanie z innych instrumentów jego wzruszenia. Autorem skargi nadzwyczajnej jest Prokurator Generalny, który jest podmiotem legitymowanym do wystąpienia z tym środkiem zaskarżenia. Skarga została wywiedziona w ustawowym terminie. Jednocześnie, w przedmiotowej sprawie nie zachodzą ograniczenia, o których stanowi art. 90 ustawy o SN.

Jak wynika z treści art. 398¹³ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy rozpoznaje skargę kasacyjną w granicach zaskarżenia oraz w granicach podniesionych zarzutów; w granicach zaskarżenia bierze jednak z urzędu pod rozwagę nieważność postępowania. Przepis ten na podstawie art. 95 pkt 1 ustawy o SN stosuje się w postępowaniu w sprawie skargi nadzwyczajnej.

W niniejszej sprawie w istocie skarżący zarzuca, że Sąd Rejonowy w Suwałkach, wydając zaskarżony nakaz zapłaty w nienależyty sposób uwzględnił zasady ochrony konsumenta poprzez co, dopuścił się naruszenia wyartykułowanych w skardze nadzwyczajnej przepisów proceduralnych i materialnych z uwagi na zaniechanie badania z urzędu prawidłowości stosunku podstawowego przez pryzmat zgodności z ustawą, zasadami współżycia społecznego lub wystąpienia w nim postanowień abuzywnych. W ocenie skarżącego sąd *meriti* zobowiązany był ustalić czy dochodzone roszczenie jest zasadne, a także to, czy nie doszło do naruszenia przepisów chroniących pozwaną jako konsumentkę przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi.

Nie ulega wątpliwości, że pozwana ma status konsumenta (art. 22¹ k.c.), a źródłem spornego postępowania wywołanego dochodzeniem zobowiązania wekslowego jest stosunek podstawowy w postaci umowy pożyczki, która podlega regulacjom ustawy o kredycie konsumenckim.

W realiach ocenianej sprawy ważne jest także to, że zgodnie z art. 385¹ § 1 k.c. postanowienia umowy zawieranej z konsumentem nieuzgodnione indywidualnie nie wiążą go, jeżeli kształtują jego prawa i obowiązki w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy (niedozwolone postanowienia umowne).

Nie dotyczy to postanowień określających główne świadczenia stron, w tym cenę lub wynagrodzenie, jeżeli zostały sformułowane w sposób jednoznaczny. Przepis ten został wprowadzony do k.c. w wyniku implementacji postanowień Dyrektywy 93/13. Należy zaznaczyć, że z uwagi na to, że kształt polskiego prawa konsumenckiego jest w zasadniczej mierze efektem implementowania uregulowań prawa unijnego, konieczne jest dokonywanie oceny zachowania standardów ochrony konsumentów także przez pryzmat zasad i wymagań prawa europejskiego (zob. wyroki Sądu Najwyższego z: 15 grudnia 2021 r., I NSNc 147/21, pkt 10; z 25 listopada 2020 r., I NSNc 57/20, pkt 14; z 28 października 2020 r., I NSNc 22/20, pkt 10).

Artykuł 385¹ § 1 k.c. ma charakter ochronny dla konsumenta, czego wyrazem jest wynikająca z treści tego artykułu sankcja bezskuteczności nieuzgodnionej indywidualnie klauzuli, kształtującej jego prawa i obowiązki w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy. Taki charakter ochronny mają także przepisy przywołanej dyrektywy 93/13.

Z orzecnictwa TSUE wynika, że prawo europejskie kształtuje wyraźną powinność przeprowadzania kontroli treści umów zawieranych z konsumentami (por. postanowienie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z 28 listopada 2018 r., C-632/17, PKO BP S.A. przeciwko Jackowi Michalskiemu). W orzecnictwie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej przyjmuje się także, że obowiązek oceny nieuczciwego charakteru warunków umowy spoczywa na organach wymiaru sprawiedliwości (wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z 21 kwietnia 2016 r., *Radlinge i Radlingerová*, C-377/14). Sądy krajowe z urzędu weryfikują czy postanowienia umowne mają nieuczciwy charakter, stosując przy tym przepisy proceduralne w taki sposób, aby zapewnić konsumentowi skuteczną ochronę (wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z 30 maja 2013 r., *Jörös*, C-397/11). Z obowiązku tego nie zwalnia sądu brak aktywności po stronie konsumenta (wyrok z 14 czerwca 2012 r., *Banco Español de Crédito SA*, C-618/10). Sąd powinien poinformować konsumenta, że postanowienie umowne jest niedozwolone, nie można jednak uznać go za niewiążące, jeżeli konsument powoła się na to postanowienie umowne (wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z 21 lutego 2013 r., *Banif Plus Bank Zrt.*, C-472/11).

Stanowisko takie znajduje potwierdzenie także w judykaturze Sądu Najwyższego. Wskazuje się bowiem, że w każdym przypadku, w którym sąd rozpoznaje sprawę dotyczącą skierowanego przeciwko konsumentowi roszczenia wynikającego z umowy zawartej przez niego z przedsiębiorcą, ma on obowiązek zbadać treść tej umowy, aby ocenić, w jakim zakresie konsument jest związany postanowieniami takiej umowy, a zatem w konsekwencji czy dochodzone roszczenie zasługuje na uwzględnienie, a jeśli tak, to w jakim zakresie (wyrok Sądu Najwyższego z 30 czerwca 2022 r., I NSNc 646/21).

W przedmiotowej sprawie powództwo oparte zostało na wekslu. Przedmiotem powództwa opartego na wekslu nie jest stosunek podstawowy (co do którego w przedmiotowej sprawie podnoszone są zarzuty rażącego naruszenia przepisów prawa materialnego), lecz zobowiązanie wekslowe. W orzecnictwie Sądu Najwyższego utrwalony jest jednak pogląd, iż zarzuty oparte na stosunku podstawowym mogą służyć obronie pozwanego (zob. uchwały Sądu Najwyższego z 25 listopada 1963 r., III CO 56/63; z 7 stycznia 1967 r., III CZP 19/66; z 24 stycznia 1972 r., III PZP 17/70; postanowienia Sądu Najwyższego: z 21 lipca 2017 r., I CSK 717/16; z 29 października 2020 r., V CSK 575/18). Zarówno w judykaturze, jak i w doktrynie zauważa się, że jeżeli posiadaczem weksla jest remitent, przysługują mu dwa roszczenia: ze stosunku podstawowego oraz z weksla. W tym zakresie podkreślić należy, że wierzyciel może tylko raz uzyskać zaspokojenie. Sąd Najwyższy w wyroku z 1 grudnia 2021 r., I NSNc 535/21, jednoznacznie podkreśla, że „wręczając i przyjmując weksel strony obejmują bowiem swoją wolą jego funkcję zabezpieczającą, z której wynika, że inkorporowana w nim wierzytelność ma ułatwić zaspokojenie wierzyciela w ramach stosunku podstawowego”. W orzecnictwie jednoznacznie wskazuje się także, że wygaśnięcie stosunku podstawowego uniemożliwia dochodzenie wierzytelności wekslowej (zob. m.in. wyroki Sądu Najwyższego: z 20 czerwca 2008 r., IV CSK 65/08; z 28 kwietnia 2016 r., V CSK 519/15; z 21 lipca 2017 r., I CSK 717/16) oraz że bezpodstawność roszczenia cywilnoprawnego pociąga za sobą bezpodstawność roszczenia opartego na wekslu (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 14 marca 1997 r., I CKN 48/97). Nie można pominąć tego, że w judykaturze Sądu Najwyższego zaznacza się, iż w tym ujęciu można mówić o swego rodzaju priorytecie

stosunku podstawowego wobec stosunku wynikającego z weksla (zob. uchwała połączonych izb Izby Cywilnej i Izby Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z 24 kwietnia 1972 r., III PP 17/70 oraz wyroki: z 14 marca 1997 r., I CKN 48/97; z 31 maja 2001 r., V CKN 264/00; z 6 października 2004 r., I CK 156/04; z 9 grudnia 2004 r., II CK 170/04; z 14 listopada 2006 r., II CSK 205/06; z 28 kwietnia 2016 r., V CSK 519/15).

W postępowaniu nakazowym toczącym się przeciwko konsumentowi na podstawie weksla wystawionego *in blanco*, uzależnienie możliwości badania treści konsumenckiego stosunku podstawowego od wniesienia zarzutów, wobec prawnych i finansowych uwarunkowań tej czynności procesowej przy obecnym kształcie przepisów k.p.c., czyniłoby skorzystanie z ochrony prawnej konsumenta, zapewnionej mu przez prawo unijne, nadmiernie utrudnionym i nie realizowałoby celu prawa konsumenckiego, jakim jest realne wyrównanie pozycji stron umowy konsumenckiej. Akceptacja takiego stanowiska w praktyce prowadziłaby do stworzenia możliwości wykorzystywania instytucji weksla *in blanco* jako instrumentu, w oparciu o który można byłoby skutecznie obchodzić przepisy chroniące konsumenta (zob. wyroki Sądu Najwyższego: z 28 października 2020 r., I NSNc 22/20; z 25 listopada 2020 r., I NSNc 57/20; z 1 grudnia 2021 r., I NSNc 535/21). Sąd Najwyższy rozszerzył nawet obowiązek zbadania stosunku podstawowego, w wyniku którego doszło do zaciągnięcia zobowiązania przez konsumenta jako poręczyciela wekslowego pod kątem abuzywności klauzul umownych, także w przypadku gdy weksel stanowi zabezpieczenie wierzytelności wynikającej z umowy zawieranej pomiędzy przedsiębiorcami, gdy wystawcą weksla jest przedsiębiorca, a poręczycielem konsument (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 22 października 2020 r., I CSK 238/19).

W przypadku zatem gdy dochodzone pozwem roszczenie wynika z weksla *in blanco*, stanowiącego zabezpieczenie wierzytelności wynikającej z umowy zawartej pomiędzy konsumentem, a przedsiębiorcą, zapewnienie ochrony określonej w Dyrektywie 93/13 wymaga, aby sąd rozpoznał sprawę przy uwzględnieniu treści stosunku podstawowego. Podkreśla się to także wyrażnie w orzecznictwie TSUE. W wyroku z 7 listopada 2019 r., C-419/18 i 483/18, wyrażnie wskazano, że „artykuł 6

ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 oraz art. 10 ust. 2 dyrektywy 2008/48 należy interpretować w ten sposób, że w wypadku gdy w okolicznościach takich jak rozpatrywane w postępowaniu głównym sąd krajowy ma poważne wątpliwości co do zasadności roszczenia opartego na wekslu własnym, który służy zabezpieczeniu wierzytelności wynikającej z umowy kredytu konsumenckiego, oraz gdy ten weksel własny początkowo został wystawiony przez wystawcę jako weksel in blanco, a następnie uzupełniony przez remitenta, sąd ten powinien z urzędu zbadać, czy postanowienia uzgodnione między stronami mają nieuczciwy charakter, i w tym zakresie może zażądać od przedsiębiorcy przedstawienia pisemnego zapisu tych postanowień, tak aby móc zapewnić poszanowanie praw konsumentów wynikających z tych dyrektyw”.

Sąd Rejonowy w Suwałkach był zatem zobowiązany z urzędu dokonać oceny abuzywności postanowień umowy pożyczki stanowiącej podstawę stosunku podstawowego pomiędzy powodem a pozwą, co wymagało skierowania sprawy do postępowania zwykłego.

Sąd Najwyższy wyraźnie jednak podkreśla, że przyczyną uchylenia zaskarżonego nakazu zapłaty nie jest jednoznaczne stwierdzenie istnienia abuzywnych postanowień umownych przez Sąd Najwyższy, ale brak ich zbadania w toku postępowania. Okoliczności wydania rozstrzygnięcia, zgromadzony materiał dowodowy oraz tryb procedowania jednoznacznie wskazują, że sąd *meriti* nie zbadał treści stosunku podstawowego łączącego strony.

Sąd Rejonowy w Suwałkach powinien ocenić wszelkie okoliczności związane z zawarciem ocenianej umowy pożyczki, jednoznaczności i precyzyjności użytych w niej sformułowań, także z punktu widzenia prostoty użytego języka. Zasady postępowania sądu w takich przypadkach w sposób niezwykle precyzyjny zdefiniowane zostały w aktach prawnych i wyjaśnione w orzecznictwie sądów krajowych i TSUE. W każdym przypadku – nawet w sytuacji bezczynności strony – sąd ma obowiązek przestrzegać standardów ochrony konsumentów.

Na uwzględnienie zasługuje zarzut naruszenia art. 76 Konstytucji RP. Zgodnie z tym przepisem władze publiczne chronią konsumentów, użytkowników i najemców przed działaniami zagrażającymi ich zdrowiu,

prywatności i bezpieczeństwu oraz przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi. Zakres tej ochrony określa ustawa. Sąd Najwyższy uznaje w swoim orzecznictwie powołany przepis ustawy Konstytucji RP za dopuszczalny wzorzec kontroli orzeczeń na podstawie art. 89 § 1 pkt 1 ustawy o SN (wyrok Sądu Najwyższego z 23 marca 2022 r., I NSNc 503/21 i powołane w nim wcześniejsze orzecznictwo).

W świetle brzmienia art. 76 Konstytucji RP przyjąć należy, że przepis ten wyraża konstytucyjną zasadę, która zobowiązuje organy państwa do podejmowania działań w celu ochrony konsumentów przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi (zob. wyroki Trybunału Konstytucyjnego: z 13 września 2011 r., K 8/09; z 11 lipca 2011 r., P 1/10; z 2 grudnia 2008 r., K 37/07; z 17 maja 2006 r., K 33/05; z 13 września 2005 r., K 38/04; z 21 kwietnia 2004 r., K 33/03; z 26 września 2000 r., P 11/99; z 12 stycznia 2000 r., P 11/98; z 10 października 2000 r., P 8/99). Podkreślić przy tym należy, że o nadaniu konstytucyjnej rangi ochronie praw konsumentów w art. 76 Konstytucji RP przesądziło uznanie, że „konsument jest słabszą stroną stosunku prawnego i z tej racji wymaga ochrony, a więc pewnych uprawnień, które doprowadziłyby do przynajmniej względnego zrównania pozycji kontrahentów” (zob. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 11 lipca 2011 r., P 1/10, OTK-A 2011, nr 6, poz. 53 pkt III. 2.4.; zob. także wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 13 września 2011 r., K 8/09). Jednocześnie jednak nie można tracić z pola widzenia tego, że celem tej ochrony jest nie tyle faworyzowanie konsumentów, co tworzenie rozwiązań prawnych, które pozwalają urzeczywistnić zasadę równorzędności stron stosunków cywilnoprawnych (szerzej zob. wyroki Trybunału Konstytucyjnego: z 11 lipca 2011 r., P 1/10; z 15 marca 2011 r., P 7/09 i powołane tam orzecznictwo dotyczące art. 76 Konstytucji RP).

W orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego zaznacza się także, że art. 76 Konstytucji RP wyraża zasadę konstytucyjną zobowiązującą władzę publiczną – w tym również sądy powszechne – do podejmowania działań mających na celu ochronę konsumentów przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi. Przepis ten powinien być uwzględniany zarówno przez ustawodawcę na etapie stanowienia prawa, jak i przez sądy powszechne, w procesie jego stosowania i dokonywania jego wykładni (zob. wyroki Trybunału Konstytucyjnego z: 21 kwietnia 2004 r., K 33/03; 13 września 2005 r., K 38/04; 17 maja 2006 r., K 33/05; 13 września 2011 r., K 8/09).

Także w ugruntowanej judykaturze Sądu Najwyższego wyraźnie wskazuje się na obowiązek uwzględniania tego przepisu przez sądy przy interpretacji i stosowaniu prawa (wyroki Sądu Najwyższego z: 28 lipca 2021 r., I NSNc 179/20; 5 października 2021 r., I NSNc 366/21; 27 października 2021 r., I NSNc 180/21).

Nie bez znaczenia pozostaje także fakt, że umowa została zawarta przy wykorzystaniu wzorca umownego. Doświadczenie życiowe i istota narzędzia jakim jest wzorzec umowny jednoznacznie wskazuje, że w takie sytuacji co do zasady – swoboda konsumenta – ogranicza się do możliwości odstąpienia od zawarcia takiej umowy. Tym bardziej przypomnieć należy, na co zwrócił uwagę Sąd Najwyższy w wyroku z 6 lipca 2022 r., I NSNc 378/21, że „ocena abuzywności konkretnych postanowień kontraktowych zawsze należy do zakresu kognicji sądu *meriti*, z uwzględnieniem konkretnej umowy zawartej przez strony oraz całokształtu okoliczności danej sprawy”. Stąd zasadne było, w ocenie Sądu Najwyższego, skierowanie sprawy na rozprawę.

Przypomnieć należy, że poza bezpośrednim umocowaniem w art. 76 Konstytucji RP, ochrona konsumentów, na mocy art. 9 Konstytucji wynika także z zasad i wymagań prawa europejskiego. Stąd niezagwarantowanie konsumentowi odpowiednich standardów ochrony – wynikających z prawa europejskiego – może być w realiach niniejszej sprawy rozpatrywane także w kategoriach naruszenia art. 9 Konstytucji RP.

Sąd Rejonowy w Suwałkach uchybił także wymaganiom wynikającym z art. 45 Konstytucji RP. Trybunał Konstytucyjny w wyroku z 16 stycznia 2006 r., SK 30/05, wyraźnie zaznaczył, że „sprawiedliwość proceduralna należy do istoty konstytucyjnego prawa do sądu, albowiem prawo do sądu bez zachowania standardu rzetelności postępowania byłoby prawem fasadowym”. Sąd Najwyższy w pełni podziela wyrażony przez inny skład tego sądu pogląd, że każdy sąd powinien „budować autorytet wymiaru sprawiedliwości i kształtować zewnętrzne przekonanie o prawidłowości każdej podjętej przez sąd orzekającej czynności oraz o sprawiedliwości wydanego orzeczenia”. Dalej, w cytowanym orzeczeniu wyraźnie podkreślono, że strona nie może ponosić ujemnych konsekwencji wiążących się z wadliwościami jakich dopuścił się sąd orzekający (postanowienie Sądu Najwyższego z 10 sierpnia 2007 r., II CZ 51/07). W realiach badanej sprawy

Sąd Rejonowy w Suwałkach nie zapewnił stronie odpowiednich gwarancji składających się na prawo do rzetelnego i sprawiedliwego procesu sądowego.

Nie budzi wątpliwości, że dalsze pozostawanie w obrocie prawnym zaskarżonego nakazu zapłaty skutkowałoby utrzymaniem skutków istnienia długu pozwanej w postaci dokonanej egzekucji w rozmiarze dotkliwie ingerującym w jej prawa majątkowe, a w szczególności w prawo własności chronione przez art. 64 Konstytucji RP.

Mając na uwadze całość powyższej argumentacji, w ocenie Sądu Najwyższego, w niniejszej sprawie uchylenie zaskarżonego nakazu zapłaty jest konieczne dla zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej. Zdefiniowana w art. 89 § 1 ustawy o SN przesłanka ogólna skargi nadzwyczajnej jednoznacznie nawiązuje do art. 2 Konstytucji RP, co czyni koniecznym dokonywanie jej wykładni przy wykorzystaniu osiągnięć orzecznictwa i doktryny traktujących o tej konstytucyjnej zasadzie (zob. m.in. wyrok Sądu Najwyższego z 22 czerwca 2022 r., I NSNc 205/21). Artykuł 2 Konstytucji RP stanowi, że Rzeczpospolita Polska jest demokratycznym państwem prawnym, urzeczywistniającym zasady sprawiedliwości społecznej. W orzecznictwie Sądu Najwyższego z art. 2 Konstytucji RP wywodzi się także liczne szczegółowe zasady pochodne, takie jak: zasada sprawiedliwości proceduralnej, zasada ochrony zaufania obywatela do państwa, zasada ochrony praw słuszenie nabytych, zasada ochrony interesów w toku, zasada niedziałania prawa wstecz, zasada *ne bis in idem* czy zakaz nadmiernej ingerencji (zob. m.in. wyrok Sądu Najwyższego z 8 marca 2022 r., I NSNc 22/21).

W badanej sprawie doszło do zagrożenia bezpieczeństwa konsumenta, które to bezpieczeństwo *expressis verbis* podlega ochronie władz publicznych na podstawie art. 76 Konstytucji RP. W judykaturze Sądu Najwyższego zauważa się, że bezpieczeństwo w rozumieniu art. 76 Konstytucji RP obejmuje także bezpieczeństwo prawne (wyrok Sądu Najwyższego z 6 lipca 2022 r., I NSNc 378/21). W wyroku Sądu Najwyższego z 8 maja 2019 r., I NSNc 2/19, wyjaśniono obszernie, że: jedną z zasad wywodzonych z zasady demokratycznego państwa prawnego (art. 2 Konstytucji) jest zasada zaufania obywatela do państwa. Zasada ta wiąże się

z bezpieczeństwem prawnym jednostki. Wyraża się ona m.in. w takim stosowaniu prawa by nie stawało się ono swoistą pułapką dla obywatela i aby mógł on układać swoje sprawy w zaufaniu, iż nie naraża się na prawne skutki, których nie mógł przewidzieć w momencie podejmowania decyzji i działań oraz w przekonaniu, iż jego działania podejmowane zgodnie z obowiązującym prawem będą także w przyszłości uznawane przez porządek prawny (wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 7 lutego 2001 r., K 27/00). W wyroku z 14 czerwca 2000 r., P 3/00, Trybunał Konstytucyjny wyraźnie wskazał, że bezpieczeństwo prawne jednostki związane z pewnością prawa umożliwia przewidywalność działań organów państwa oraz prognozowanie działań własnych.

Jedną ze składowych zasady demokratycznego państwa prawnego jest zasada zaufania obywatela do państwa, wyrażająca się również w możliwości oczekiwania przez obywatela, aby organy państwa prawidłowo stosowały obowiązujące przepisy prawa, skoro zgodnie z art. 7 Konstytucji RP organy władzy publicznej działają na podstawie i w granicach prawa (zob. m.in. wyrok Sądu Najwyższego z 17 czerwca 2020 r., I NSNc 47/19).

W świetle powyższego, Sąd Najwyższy stwierdził, że w niniejszej sprawie doszło do naruszenia zasad i wartości wywodzonych z Konstytucji RP, zwłaszcza w zakresie art. 76 i 45 ust. 1 Konstytucji RP i w konsekwencji art. 2 Konstytucji RP, a także uchybiono przepisom ustawowym, co skutkowało koniecznością wyeliminowania zaskarżonego nakazu zapłaty z obrotu prawnego, a w konsekwencji uchyleniem go i przekazaniem sprawy Sądowi Rejonowemu w Suwałkach do ponownego rozpoznania. Pozwani mieli prawo oczekiwać, że określone standardy ochrony konsumenta będą respektowane przez sąd w toku rozpoznawania sprawy, który z urzędu powinien podejmować wynikające z przepisów prawa czynności.

Sąd Rejonowy w Suwałkach, ponownie rozpoznając sprawę, powinien wykonać ciążący na nim *ex lege* obowiązek oceny legalności zawartej umowy kredytu hipotecznego i skuteczności jej poszczególnych postanowień. Przy ponownym rozpoznaniu sprawy Sąd Rejonowy w Suwałkach powinien przeanalizować wszystkie okoliczności zawarcia spornej umowy, mając na względzie wymagania ochrony konsumenckiej.

Wobec powyższego, postanowiono jak w sentencji.

Rozstrzygnięcie o kosztach w postępowaniu przed Sądem Najwyższym uzasadnione jest treścią stosowanego odpowiednio do postępowania w sprawie ze skargi nadzwyczajnej art. 398¹⁸ k.p.c., zgodnie z którym w razie wniesienia skargi kasacyjnej przez Prokuratora Generalnego, Rzecznika Praw Obywatelskich lub Rzecznika Praw Dziecka koszty procesu podlegają wzajemnemu zniesieniu, co oznacza, że każda ze stron ponosi koszty związane z jej udziałem w postępowaniu.

MR

[ms]